

Leslaw Pauli, *Infirmetas sexus. Sytuacja prawna kobiet w świetle przepisów karnych ustawodawstwa statutowego miast włoskich.*  
Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CCCXCIX. Prace prawnicze, zeszyt 68,  
Warszawa, Kraków 1975, 101 s.

Recenzovaná štúdia si zasluhuje pozornosť našej právnohistorickej i historickej verejnosti ako dielo, ktoré nielen skúma do dnešného dňa neprebádanú problematiku právneho postavenia žien v oblasti trestného práva štatutárneho zákonodarstva talianskych miest, ale súčasne svojou koncepciou pobáda k hlbšej analýze slovenského mestského práva.

V súčasnosti špecifická psychofyzická štruktúra žien nenachádza odraz v zákonodarstve roznych krajín, čo sa zdovodňuje uplatnením zásady rovnoprávnosti žien. V právnych systémoch obdobia feudalizmu však právne postavenie žien bolo "propter sexus infirmitatem" traktované odlišným spôsobom v porovnaní s mužmi. Tieto rozdielnosti sa prejavovali v najroznejších oblastiach práva, v odlišnej právnej úprave trestno-právnej zodpovednosti ženy, aplikáciou iných trestných opatrení a formuláciou zvláštnych pravidiel na ochranu žien proti sexuálnym deliktom.

Autor si nekladie za cieľ skúmať právne postavenie žien v štatutárnom zákonodarstve talianskych miest v úplnej celistvosti. Zaoberá sa striktne vymedzeným obdobím a územím na základe aplikácie veľkého množstva pramennej literatúry. Štúdia nadobúda na význame skutočnosťou, že autor sa musel pri výskume vyporiadať so značnými ťažkosťami nielen z dôvodu odlišnosti feudálneho a súčasného trestného práva, ale i poznávania špecifickej praxe stredovekých zákonodarcov.

V právnej histórii zákonodarstva talianskych miest zaujíma špeciálne postavenie obdobie od druhej polovice 14. do konca 15. storočia z aspektu výskytu mimoriadne vysokého počtu štatútov, ktoré upravovali oblasti ústavného administratívneho, súkromného, trestného i procesného práva. Štatúty predmetného obdobia možno charakterizovať ako veľmi originálne, ktoré dynamicky zodpovedali nielen aktívnym potrebám života v mestách v období hospodárskej prosperity, ale i rozvoju výrobných síl a spolu-vytvárali základy kapitalistického spoločenského zriadenia. Legislatívnu činnosť autonómnych orgánov miest sa tak štatúty stávajú právnym poriadkom, ktorý dynamicky reaguje na potreby vtedajšej spoločnosti. Štatúty obsahovali súhrn prvkov germánskeho (hlavne langobardského) i rímskeho práva. S rozvojom výrobných síl i hospodárskej prosperity talianskych miest rímsky element pozvoľne, ale rozhodne vytlačil germánsky prvok. Rímske právo vo svojej stredovekej podstate ako tzv. *ius commune* malo konkurenčný vplyv na obidva právne systémy. Zásluhou talianskej právnej doktríny a vzrastajúceho vplyvu rímskeho práva štatutárne trestné právo talianskych miest bolo ovplyvnené novými ideami a stáva

sa vzorom pre kodifikácie roznych krajín i kolískou pokroku v oblasti trestného práva.

Druhá časť štúdie je venovaná problematike trestnoprávnej zodpovednosti žien v trestnom práve. Už v rímskom práve v období principátu, podobne ako aj v longobardských zákonoch od ediktu Liutpranda spolu s postupujúcou právnou emancipáciou žien bola prijatá zásada, že ženské pohlavie netvorí okolnosť zodpovednosti *in foro publico*. To však neznamená, že nebol stanovený stupeň ich trestnoprávnej zodpovednosti v rámci domácich kárnych opatrení. V určitej miere rímske podobne ako i germánske právo považovali *sexus femineus* za okolnosť, ktorá spôsobuje redukciu aktívnej zodpovednosti. Na základe výskumu prameňov a archívneho materiálu autor vyjadruje myšlienku, že v štatutárnom zákonodarstve princíp rovnakej zodpovednosti obidvoch pohlaví sa zakotvil v období rozšírenia zásady *quod masculinum genus concipiat femininum*. Tým sa prijala zásada rovnakého stupňa zodpovednosti páchatelov bez ohľadu na pohlavie pre všetky druhy deliktov, hlavne na *delicta graviora* - trestné činy proti životu a zdraviu. V trestnoprávných štatutárnych normách existovali však predpisy, ktoré uplatňovali plnú zodpovednosť žien aj za *delicta leviora*, na ktoré sa používali len peňažné tresty. Štatutárne zákonodarstvo opustilo všeobecnú zásadu prijatú germánskym právom, ktorá nebola cudzia ani rímskemu právu, podľa ktorej žena niesla menšiu trestnoprávnu zodpovednosť. Práve naopak bola prijatá zásada zrovnoprávnenia trestnoprávnej zodpovednosti obidvoch pohlaví. Bola to pokroková zásada, ktorá narušila teóriu *infirmitas sexus* - vážnu prekážku právneho zrovnoprávnenia žien. Vedľa spomínaného princípu v štatútoch nachádzame stále prežívajúce staré názory, podľa ktorých ženy boli miernejšie trestané ako muži za niektoré trestné činy a stanovovali nižšiu trestnú sadzbu, spravidla na polovicu alebo tri pätiny.

Ďalšou okolnosťou, ktorá narušila progresívny charakter štatutárneho trestného práva bola zodpovednosť žien za činy, za ktoré v analogickej situácii muži nezodpovedali. Kvalifikácia určitých činov na trestné činy len v prípade, ak sa ich dopustila žena, bola všeobecnou črtou zákonodarstva talianskych miest (napr. cudzoložstvo). Motívy, ktoré viedli zákonodarcu k vytýčeniu zodpovednosti žien, neboli jednotné a boli prežitkom starých názorov o *infirmitas sexus*, ktorá znamenala i rozšírenie ich trestnoprávnej zodpovednosti.

Problematike trestov autor venuje pozornosť v tretej časti štúdie. Na základe podrobnej analýzy pramenného materiálu dokazuje, že špeciálne tresty aplikované na ženy boli v talianskom štatutárnom práve veľmi rozšíreným javom. Za ten istý trestný čin zákonodarca ustanovoval rozdielne tresty pre mužov a ženy; ak muž bol trestaný vylúpením oka, odrezaním končatiny, žena bola trestaná odrezaním nosa. Na druhej strane

poznali štatúty výlučne trestné činy, ktoré mohli spáchať iba ženy a teda aj tresty mali výlučne ženský charakter. Tento jav, ktorý je hlavnou črtou nemeckej právnej koncepcie, dotýkal sa roznych trestov napr. trestu smrti (upálením), straty cti (nosenie kamenia), straty slobody (zamknutie v kláštore) a majetkové tresty (strata vena).

Paralelne s normami, ktoré ukládali rozdielnú aplikáciu trestov na mužov a na ženy, sa vyskytovali právne normy, ktoré fixovali identické tresty voči delikventom oboch pohlaví. Boli prijaté dve možnosti: buď identická, alebo diferencovaná aplikácia trestov. Tento jav možno považovať za progresívny prvok, pretože relatívna rovnováha medzi starými a novými normami nebola len v prechodnom období, ale znamenala súčasne začiatok nových zmien, ktoré sa mali neustále rozširovať.

Autor sa zaoberá i s otázkou výlučnej trestnoprávnej ochrany žien v štvrtej časti štúdie. Štatúty poskytovali ženám ochranu pred sexuálnymi deliktami. Právne normy, ktoré upravovali sexuálne trestné činy v starších alebo novších štatútoch neboli zvláštnosťou v právnych systémoch civilizovaných národov. Tým viac však boli potrebné v mestskom systéme stredovekého Talianska, kde nebývalé oživené tempo hospodárskeho, spoločenského i politického života muselo so sebou priniesť i negatívne prejavy medziludských vzťahov. To súčasne predstavuje hlavný dôvod zvláštnej ochrany žien pred sexuálnymi trestnými činmi, ktoré nemožno považovať za prežitok starých právnych pojmov nemeckého práva. Táto zásada práve naopak vyjadrovala postoj zákonodarcu, ktorý bral do úvahy životnú realitu v súvislosti so zvláštnosťami ženského organizmu.

V závere štúdie autor poukazuje na ťažkosti určenia prevažujúcich zásad v štatutárnom trestnom práve talianskych miest, v ktorom sa stretávali rozne právne vplyvy a tendencie. Autor tvrdí, že v štatutárnom zákonodarstve prevládala rovnaká zodpovednosť oboch pohlaví, čím sa odstúpilo od koncepcie - prijatej v germánskom i rímskom práve - že ženské pohlavie je okolnosťou, ktorá zmenšuje trestnoprávnu zodpovednosť. Tým sa uskutočnila likvidácia dávneho privilégia žien, vyjadreného v starogermánskom primitivizme, ktorý sa stratil v civilizovanej spoločnosti a prestal byť určujúcim faktorom v ľudských vzťahoch v zmysle zásady plus ratio quam vis. Vytvoril sa precedent, ktorý sa stal vzorom pre nasledovanie v ďalších právnych odvetviach.

Revolučné premeny v trestnom práve sa mohli uskutočniť len na území talianskych miest, ktoré svojou ekonomicko-spoločenskou štruktúrou si vynútili modifikáciu jednotlivých právnych inštitútov. K týmto tendenciám prispela v nemalej miere i skutočnosť, že v renesančnom Taliansku boli známe rozmanité právne systémy, rozvíjala sa právna veda a judikatúra bola na vysokej úrovni.

Autor podal ucelený pohľad na právne postavenie žien v trestnom práve štatutárneho zákonodarstva a súčasne sa pokúsil komplexne skúmať predmetnú problematiku v rímskom a germánsko-longobardskom práve.

Celá práca posobí pútavým dojmom i napriek značnému množstvu faktografických údajov a záznamov z archívnych materiálov a okrem iných kladov iste zaujme našu právnohistorickú i historickú verejnosť i z hľadiska komparatistického prístupu autora k riešeniu danej problematiky.

Štefánia Mertanová